

NORDISK
NUMISMATISK
ÅRSSKRIFT
1944

NORDISK NUMISMATISK UNION

THOMAS BORSTORFFS MEDAILLER

AF

AXEL ERNST

I Numismatisk Forenings Medlemsblad, Bd. III, S. 111—112 (Juni 1919) fremdrog J. Wilcke i Artiklen »Møntens Folk c. 1620. Stempel-skærer Thomes Borstrop og Medaillerne over Elfsborgs og Gøltburgs Erobring«, den i Københavns Diplomatarium IV p. 770 Nr. 896 i »Fortegnelse over Vagterne og over hvem, der er fritagne for at deltage deri« nævnte Møntersvend Thomas Borstorp, om hvem han gav en Del arkivaliske Oplysninger, og til hvem han henførte de 2 kendte Medailler fra Kalmarkrigen i Anledning af Elfsborgs Erobring og Guldbergs Erobring, idet han paaviste den hidtil oversete Signatur T B paa førstnævnte Medaille.¹ Artiklen optryktes uforandret i J. Wilcke: Daler, Mark og Kroner 1481—1914 (Kbhvn. 1931) S. 124—126. Ossbahr² gentog Wilckes Henførelse i sit i 1927 udkomne Medailleværk. Georg Galster gav endelig i det smukke Værk: Danske og norske Medailler og Jetons ca. 1533—ca. 1788 (Kbhvn. 1936), S. 44—46, jfr. Noterne Side 378—379, en Del yderligere Oplysninger om Stempelskæreren Thomas Borstorff, hvis 2 forannævnte Medailler afbildes under Fig. 61 og 62. — Vi kan herefter følge Borstorff fra Julen 1615, da han optoges i Danske Compagni, til han naadigst af-takkedes af Kongens Tjeneste den 13. November 1636.

Som allerede nævnt i Nordisk numismatisk Unions Medlemsblad for Januar 1944, Side 5 med Note 4 og 5, har det været mig muligt at paavise

¹ Medaillen over Elfsborgs Erobring anføres i Guld (vejende næsten 2 Uncer) i Johs. Lauerentzens Udgave af »Museum regium«, Kbhvn. 1710. Elfsborgs-Medaillen er beskrevet i »Beskrivelse over Danske Mynter og Medailler i den kongelige Samling«, Kbhvn. 1791, Side 275, under 1612 Nr. 227 (Tvl. XI Nr. 1) og 228, i 2 Stempelvarianter, henholdsvis Guld og Sølv, hvor dog Signaturerne T B savnes, medens Medaillen over Guldbergs Erobring, der er uden Aarstalsangivelse, beskrives sammesteds under Nr. 229 a og b (Tvl. X Nr. 1 og 2), ligeledes i 2 Stempelvarianter, henholdsvis Guld og Sølv, begge med tydelig Signatur T. B.

² C. A. Ossbahr: Mynt och Medaljer slagne för främmande makter i anledning af krig mot Sverige (Uppsala 1927), S. 30, jfr. om de to Medailler Nr. 69 og 72 og Pl. I 4 og II 5 a, hvor endvidere Varianterne af Medaillerne anføres.

i hvert Fald endnu en Medaille, som ved Signaturen T. B. kan henføres til Thomas Borstorff. Allerede for flere Aar siden henledtes min Opmærksomhed paa en hos Dr. Antoine-Feill, Hamburg, beskreven Medaille,³ der beskrives saaledes under Nr.

»4539. Med. o. J. (von T. B.). PA—TIENTIA·LÆSA·FIT·FUROR. Zwei geharn. Reiter im Kampfe i. e. Landschaft; unten Katze mit Maus. Rv. Alter Mann auf einem Throne vor einem Tische, a. d. Tische zwei Kistchen die mit ♄ und * bezeichnet, davor junger Mann. Im Abschnitt: PROVIDENTIA·DEI/MAIOR·FORTVNA./ 53 Mm. 34 Gr. Schön. — Anscheinend nordische Arbeit. Abgebildet Tafel XVI.« Noget nærmere Forsøg paa Tids- eller Stempelskærerbestemmelse er dog ikke foretaget.

Senere genfandt jeg et Eksempplar af Medaillen hos Devegge⁴ under »Forskjellige Medailler« Nr. 1496, hvor det anføres, at Medaillens Vægt er 3½ Lod, at Medaillen var udtaget af den kgl. Mønt- og Medaillesamling, samt at den var signeret T. B. — Skønt samme Signatur angives hos Devegge S. 4 Nr. 13 ved Medaillen over Guldbergs Erobring, er der ved Nr. 1496 ingen Henviisning til denne Medaille, men det maa dog herved bemærkes, at i Devegges Katalog findes en Række sikre danske Medailler

³ Münzen- und Medaillen-Sammlung des Herrn Dr. Antoine-Feill, Hamburg. II. Abteilung: Deutschland, Oesterreich, Miscellan-Medaillen, Versteigerung: 2. März 1908 und folgende Tage. (Joseph Hamburger, Frankfurt a. M.). I Indholdsfortegnelsen er Medaillen anført saavel under »Dänemark« (S. IV) som under »Schweden« (S. VII), hvorimod T. B. ikke anføres i Fortegnelsen over Medaillører og Stempelskærere (S. VII—VIII).

⁴ O. Devegge's Mynt- og Medaille-Samling, I. Kbhvn. 1851, S. 185.

anført under »Leiligheds Medailler«, se saaledes f. Eks. Nr. 1421 (Galster 45), 1427 (Galster 70), 1449 (Galster 89), 1451 (Galster 79) og 1461 (Galster 88). Signaturen T. B. er i Devegges Katalog oversat ved Elfsborgs Medaillen (S. 3, Nr. 9).

Endvidere findes 3 Exemplarer af Medaillen beskrevet i Otto Thotts Katalog,⁵ pag. 1025—1026, Nr. 8776—78. Vægten for de 2 Sølvexemplarer af Medaillen angives p. 1084 til henholdsvis 3 Lod 1 Quintin 2 Ort og 3 Lod, medens Exemplaret Nr. 8778 angives at være af Kobber (ær). — Sølvexemplaret Nr. 8777 solgtes for 2 Rd. 2 Mk. 8 Skilling, hvorimod Nr. 8776 og 8778 gik sammen med henholdsvis Nr. 8775 og 8779. — Desværre savnes Køberangivelse i mit Katalog. Og som meddelt af Galster findes i den kgl. Møntsamling et smukt Sølvexemplar af Medaillen, der i Inventar over Sølvmedailler af 6. August 1737, Bl. 55 b, beskrives saaledes: »N° 10—1 Medaille med Katt og Musz patientia læsa wog 3½ Lod« [52,3 g]. Dette Exemplar hidrører rimeligvis fra Hans Mules Samling,⁶ hvor man i Series XXX Nr. 7 finder beskrevet en Sølvmedaille saaledes: »Duo Equites pugnantes. Patientia læsa fit furor / Providentia DEi major fortuna«. At de øvrige i Serien anførte Nr. er tyske, kan ikke ses som noget sikkert Udtryk for, at Mule har anset Medaillen for tysk, da Konsekvens med Hensyn til Mønters og Medaillernes Indordning ikke lader sig paavise i Kataloget. Exempelvis finder man saaledes i Series XXVII paa lignende Maade Chr. IV's Bryllupsmedaille 1597 blandt lutter fremmede Medailler. Angivelse af Stempelskærerens Signatur findes ikke her eller i Thotts Katalog.

Senere har jeg fundet Medaillen anført i Nygaards Katalog⁷ Nr. 49, hvor den beskrives saaledes: »En Dito (s: Sølvmedaille) Av. Tvende duellerende Personer til Hest, og i Afsnittet en Kat, som holder en Muus i Klørne. Rev. En Konge paa sin Throne, med Scepter i højre Haand, siddende ved et Bord, hvorpaa to Skrine, det ene med Blye og det andet

⁵ Thesaurus numismatum . . . quæ, dum vixit, collegit Otto comes de Thott . . . Publica auctione per partes distrahenda sub finem mensis Februarii anni MDCCXC. (Havniæ.) Medaillerne anføres under »Nummi varii morales«.

⁶ Joh. Møhlen Georg F. Numismata Danorum et vicinarum gentium edita à Th. Bartholino Hafniæ MDCLXX. — Om Mules Samling, se Axel Ernst i Dansk Numismatik, N. F. Mbl. X. S. 101—102, og Georg Galster: Den kgl. Mønt- og Medaillesamling i Finansåret 1933—1934, Kbhvn. 1935, S. 30—36.

⁷ Fortegnelse over en stor Samling Guld- og Sølv Medailler, samt andre rare Mynter, afgangne Blytækker Peder Pedersen Nygaards Stervboe tilhørende, som ved offentlig Auction den 15. Januarii 1781 og følgende Dage blive bortsolgte. (Kbhvn. 1780), S. 106 under »Miscellanea«. Kataloget er forfattet af Jens Jacob Weber.

med Guld; ved Bordet staar en Mand, som har Valget at udvælge et af Skrinene. I Afsnittet: Providentia Dei Major Fortuna. 3 Lod 3 Ort.« — Og endelig har jeg fundet Thomas Borstorffs Medaille i Numophylacium Claussenianum IV S. 119 Nr. 3063: »Die Historie vom ungerechten Haushalter. Providentia Dei major fortuna. Zwey zu Pferde schiessen sich mit einander. Patientia læsa fit furor. Abschn. Die Katze verzehret eine gefangene Ratze. 3 Loth.«⁸ Nogen Angivelse af Stempelskærer-Signatur findes heller ikke her.

Den Vanskelighed, der er forbundet med at efterspore udaterede Lejlighedsmedailler, hvor Stempelskærersignaturerne ikke er fremtrædende eller kan henføres til almindeligt kendte Medaillører, vil gøre det indlysende, at jeg ikke anser denne Oversigt over Medaillens Forekomst i Møntkataloger for udtømmende. — Jeg har dog gennemset et ret betydeligt Antal saavel danske som tyske Kataloger uden at finde Medaillen anført, ligesom jeg heller ikke har fundet den i den egentlige numismatiske Litteratur.

Det turde være givet, at Medaillen i hvert Fald er sjælden, og da den hovedsagelig er kendt fra ældre danske Kataloge,⁹ støtter dette i sig selv min Antagelse af, at Medaillen maa være fremkommet i Danmark.

Efter hele Stilen at dømme kan den med størst Sandsynlighed henføres til første Trediedel af det 17. Aarhundrede.

Signaturen T B findes paa Medaillens Forside¹⁰ nederst paa Ydervæggen, men desuden findes paa samme Side et i alle de anførte Kataloge hidtil overset Kløverblad, anbragt paa Bordet ud mod Beskueren. — Den »unge Mand« viser stor Lighed med Kongen paa Guldberg-Medaillen. Indskriften hentyder til Guds Forsyn, der er stærkere end den omskiftelige Lykke. — Medaillens Bagside viser megen Overensstemmelse med en ubestemt Medaille, der afbildes nedenfor.

Denne Medaille med Tallene 7 og 8 findes fra gammel Tid i den kgl. Mønt- og Medaillesamling. I det foran nævnte Inventar over Sølvmedailler

⁸ Des Seel. Herrn Claussens Müntz-Cabinets Vierter Theil, bestehend in Silbernen Medaillen, so von den allerberühmtesten Meistern verfertigt. (Hamburg 1738.) Nogen Forbindelse med Jesu' Lignelse om »den utro Husholder« hos Lucas XVI, 1—9, har jeg ikke kunnet finde.

⁹ At Medaillen forekommer i A. Feill's Katalog, taler ikke mod dens danske Herkomst, naar man erindrer, hvor rig 1. Afdeling af Feill's Samling netop var paa ældre danske Medailler.

¹⁰ Som Forside maa formentlig regnes Fremstillingen med PROVIDENTIA DEI o. s. v., dels fordi det er denne Side, der er signeret, dels paa Grund af selve Medaillens Fremstilling og Indskriftens Indhold.

af 6. August 1737, Bl. 56 a, beskrives den saaledes: »Nr. 19—1de uden Inscription med en Dyrehetzen og een Tvekamp til Hest wog 2 Lod $\frac{1}{2}$ qt.« Galster, der har gjort mig opmærksom paa denne Medaille, oplyser, at Eksemplaret i Møntsamlingen vejer 35,16 g, skønt man efter Inventariets Vægtangivelse skulde vente 31,25 g. Tallene 7 og 8 forudsætter endvidere Medailler med Tallene 1 og 2, 3 og 4, 5 og 6, men disse synes ikke nu kendte. — Efter Stilen synes denne Medaille samtidig med Borstorffs Medaille over Guds Forsyn, men den mangler enhver Signatur, være sig et Møntmærke som Kløverbladet eller Stempelskærerens Forbogstaver, og det er derfor tvivlsomt, om den kan anses for dansk. — En Del Overensstemmelse med Borstorffs Medaille over Elfsborgs Erobring har som af Galster anført S. 53, den tidligere til Rundetaarns Grundstensnedlæggelse i 1637 henhørende Medaille, Galster Fig. 73, som dog vel som af Galster anført muligt bør henføres til Kongens Deltagelse i Kejserkrigen.

Forekomsten af Kløverbladet er af stor Interesse, idet det tjener til at kaste Lys over 2 andre nogenlunde samtidige Medailler, nemlig den af Galster S. 36, Fig. 45, anførte Lejlighedsmedaille med Fremstillingen af Kristi Fødsel og af Jahves Aabenbarelse for Moses i den brændende Tornebusk, og Kalmar-Medaillen.

Førstnævnte Medaille¹¹ har Galster paa Grund af det paa Væggen anbragte Kløverblad, som han antog for Schwabes Møntmærke, om end med

¹¹ L. E. Bruuns Mønt- og Medaille-Samling (Kbhvn. 1928) S. 453, Nr. 15 271; Bruuns Exemplar hidrører fra den kgl. Mønt- og Medaillesamlings Doubletauktion i Numismatisk Forening i København den 19. Okt. 1921 Nr. 8, Num. For. Mbl. VI S. 18. Medailen forekommer iøvrigt hos Devegge I Nr. 1421 og Catalogue de la collection numismatique de feu Mr. le conseiller T. Reutze, Copenhague 1863, pag. 70 Nr. 7, jfr. N. N. U. Mbl. 1944 Side 5.

Tvivl henført til Nic. Schwabe, idet han bemærker, at man ellers ikke vilde henhøre denne Medaille til Schwabe.

Om Kalmar-Medaillen¹² antager Galster, at den »er præget paa Mønten under Schwabes Auspicier, hvad hans Møntmærke, Kløverbladet, bekræfter. — Om denne usignerede Medaille ogsaa er skaaret af Schwabe, er usikkert«, men Galster anfører tillige, at en Del »Enkeltheder er i Overensstemmelse med Thomas Borstorffs Medaille over Elfsborgs Erobring 1612«. —

Den Tvivl, som Galster nærede med Hensyn til disse 2 Medaillers Henførelse til Schwabe, viser sig saaledes særdeles velbegrundet. — Efter at vi nu har fundet Kløverbladet og T B paa samme Medaille, er der Grund til at antage, at Kløverbladet paa Galster 43 og 45 ogsaa betegner Thomas Borstorff,¹³ om end det ikke kan udelukkes, at Kløverbladet paa disse 2 Medailler saavel som paa Lejligheds-Medaillen over Guds Forsyn ikke betegner nogen bestemt Stempelskærer, men alene er en Betegnelse for den københavnske Mønt.

Men er saaledes vort Kendskab til Thomas Borstorffs Medaillearbejder blevet forøget, er det paa den anden Side forbausende, saa lidt kendt hans Forhold iøvrigt er. — Det kan dog tilføjes, at ved et i Kancelliets Brevbøger 1630—1632 (Kbhvn. 1932) S. 363, trykt aabent Brev af 28/1 1631 bevilgedes det efterskrevne Møntsvende og Arbejdssvende paa Mønten for Københavns Slot, nemlig Thommis Borstorf, Pofvel Fleisker, Claus Albrecht, Hendrik Busterreich, Hendrik Köehler, Giert Höckel, Karsten Grensin, Hendrik Bulle og Mads Mogensen« Fritagelse for Skat og anden borgerlig Tynge, ligesom Kongens andre Tjenere her har været det før Krigen. — Fritagelsen gælder, saa længe de er i Kongens Tjeneste paa Mønten. — Borstorff nævnes derimod overhovedet ikke i H. C. Bering Liisberg: Christian den Fjerde og Guldsmedene (Kbhvn. 1929), og »Tønnes Bostorff (Bustrup), 1630—31(?)« er alt, hvad man erfarer om ham i Aage Sølv: Danske Guldsmede og deres Arbejder gennem 500 Aar, Kbhvn. 1929, S. 314.

¹² Beskrivelsen 208 a og b (henholdsvis Guld og Sølv) Tab. XI, 2; Galster S. 34—36 med Fig. 43. Ossbahr S. 68—69 antog Medaillen for skaaret af Schwabe.

¹³ Henførelsen af Kalmar-Medaillen til Thomas Borstorff bestyrkes maaske ogsaa af, at denne Medaille ligesom Elfsborg-Medaillen er forsynet med Angivelsen »cum gratia et publica licentia Regiæ Majestatis«, en Betegnelse, der ikke ellers forekommer paa Datidens danske Medailler. — At denne Angivelse derimod mangler paa Guldberg-Medaillen, kunde tyde paa, at denne Medaille var af officiel Karakter.

SUMMARY

Axel Ernst: Thomas Borstorff's Medals.

In 1919 (*Numismatisk Forenings Medlemsblad* III, p. 111—112) Dr. J. Wilcke pointed out the signature T. B. on the 2 medals from the Kalmar War on the occasion of the conquest of Elfsborg and Guldberg and attributed the signature to the die-sinker Thomas Borstrop. In his work on the elder Danish medals: "Danske og norske Medailler og Jetons ca. 1533 — ca. 1788" (Cop. 1936) Georg Galster imparts further information of Thomas Borstorff and the 2 above-mentioned medals.

The present writer has now to the medallist in question attributed the topical medal illustrated and described by Antoine-Feill, II, 4539, which he has also found described in a series of elder, for the most part Danish catalogues, thus in O. Devegge I. 1496 (Cop. 1851), *Thesaurus numismatum Otto comes de Thott* (1790), P. P. Nygaard (1780), Joh. Muleni: *Numismata Danorum* (1670) and *Numophyllacium Claussenianum* (Hamburg 1738); a specimen of the said medal was in the Royal Cabinet of Coins in 1737. Besides the signature T. B. a trefoil is found on it, which has caused the author to attribute also 2 by Mr. Galster with certain doubts to Nic. Schwabe ascribed medals viz. a topical medal with the birth of Christ and Moses at the burning bush as well as the Kalmar-Medal (Galster figures 45 and 43), to Thomas Borstorff, though it is possible that the trefoil on these 3 medals alone is a mark of the Mint of Copenhagen.